

Dramat jako anarchistyczny oręż w walce o lepszy świat. Próby dramatyczne Józefa Zielińskiego.

Europejscy anarchiści działający na przełomie wieków XIX i XX, wykorzystywali różnorodne metody walki, aby urzeczywistnić wymarzoną przez siebie utopię. Część działaczy wybierała brutalne sposoby sprzeciwu wobec niektórych poczynań przedstawicieli instytucji państwa i systemu kapitalistycznego: zamachy bombowe, grabieże, morderstwa urzędników państwowych, akcje sabotażowe w zakładach przemysłowych. Tego rodzaju akcje bezpośrednie wpłynęły na ukształtowanie się negatywnego obrazu anarchistów. Jednakże nie wszyscy praktycy i teoretycy czarnego sztandaru popierali krwawe działania wymierzone w polityków i fabrykantów.

W poczet wybitnych działaczy anarchistycznych zalicza się wielu intelektualistów, antimilitarystów, pedagogów, twórców oddolnych kooperatyw i ekologicznych wiosek. Anarchizm jako idea rozwijał się także na ziemiach polskich, a do nestorów polskiego anarchizmu należy zaliczyć: Edwarda Abramowskiego (teoretyk spółdzielczości), Augustyna Wróblewskiego (zwolennik walki z patologiami społecznymi), Jana Wacława Machajskiego (twórca antyinteligentckiego ruchu zwanego machajewszczyzną) oraz **Józefa Zielińskiego** (lekarz, społecznik, twórca dramatów).

Józef Zieliński (1861-1927) - polski medyk-higienista, wydawca, działacz na rzecz środowiska robotniczego na ziemiach polskich i we Francji (jego poglądy nieustannie ewoluowały od socjalizmu poprzez idee anarchosyndykalistyczne, aż do poparcia walk o niepodległą Polskę w trakcie I wojny światowej). Zieliński oprócz broszur o tematyce prozdrowotnej i polityczno-społecznej, tworzył również dramaty, które ukazywały trudne życie przedstawicieli europejskiego proletariatu. Dramaty autorstwa Zielińskiego stanowią specyficzny i wielowymiarowy rodzaj źródeł historycznych. Prezentują problemy robotników zaangażowanych w działalność polityczną, metody walki o lepszy byt, opisują środowiska wrogie lub przyjazne proletariuszom. Dramaty stanowią również odbicie poglądów Zielińskiego (antyklerykalizm, antyinteligentckość, propagowanie idei syndykalistycznych).

W języku polskim ukazały się cztery sztuki autorstwa Zielińskiego: *Za Wolność* (Lwów 1905), *Lokaut* (Paryż 1908), *Strajk* (Paryż 1909), *Szpieg* (Paryż 1910). Bohaterami wyżej wymienionych dramatów są robotnicy polscy lub francuscy, miejsce akcji stanowi Warszawa (*Za wolność*, *Szpieg*) i Paryż (*Lokaut*, *Strajk*).
Czas akcji - I poł XX w.

METODOLOGIA

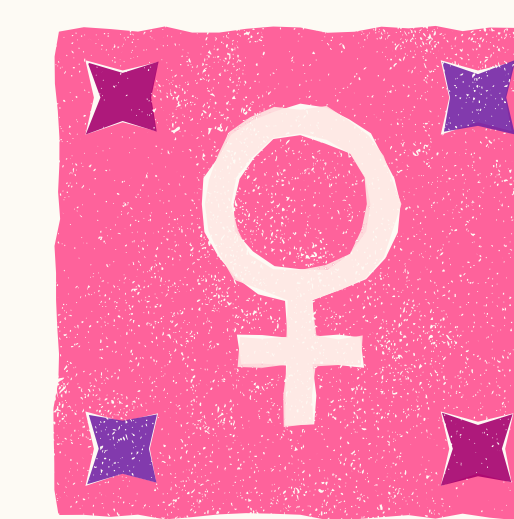
- Analiza i porównanie dramatów (ujęcie komparatystyczne)
- Metoda leksykalna (znaczenie pojęć pojawiających się w tekstach, związanych z historią europejskich ruchów robotniczych)

CECHY WSPÓLNE DRAMATÓW

- Proletariaccy bohaterowie śpiewają pieśń pt. *Czerwony Sztandar*

- Obecność silnych postaci kobiecych: Justyna (*Lokaut*), Zosia (*Za wolność*), Simonowa (*Strajk*), Anna (*Szpieg*)

- Krytyka Kościoła jako sojusznika fabrykantów

Sztuki dramatyczne Józefa Zielińskiego można odczytywać na różnych płaszczyznach. Dramaty stanowią przede wszystkim próbę ukazania nędzy proletariackiego życia, cele i poglądy dziewiętnastowiecznych środowisk robotniczych za pomocą innego środka przekazu niż manifest polityczny, proklamacja, odezwa, reportaż czy artykuł. Zieliński wystawiał swoje sztuki na deskach francuskich teatrów, w ten sposób chciał zaznajomić przedstawicieli różnych warstw społecznych z tragicznym położeniem robotników przemysłowych, najemnych. Dochód z pierwszego pokazu dramatu *Szpieg* był przeznaczony na pomoc więźniom politycznym w Królestwie Polskim.

Fabula wszystkich czterech dramatów ma bardzo podobny układ, pojawiają się w nich identyczne wątki, stanowiące odwzorowanie poglądów samego autora i jego ideową ewolucję. Wśród pozytywnych bohaterów zawsze pojawiają się silne osobowości kobiece (emancypacja, feminizm), robotnicy współpracujący z przedstawicielami inteligencji i kleru stają się ofiarami spisków klas uprzywilejowanych (antyinteligentckość, robotnicy nie powinni wchodzić w alians z intelektualistami walczącymi jedynie o prawa polityczne). Bohaterowie-robotnicy propagują łączenie sił reprezentantów różnych koncepcji ideowych (socjaliści, socjaldemokraci, komuniści, syndykaliści). Bohaterowie (najemni robotnicy, drobni rzemieślnicy) dramatu pt. *Strajk* stwierdzają, że narodowość nie jest niczym istotnym w walce o lepsze jutro dla mas robotniczych (internacjonalizm).

Zieliński nie był zwolennikiem powszechnego stosowania metod opierających się na terrorze. Główni bohaterowie jego sztuk prezentują sposoby pozwalające na osiągnięcie wyznaczonych celów takie jak: strajk, manifestacja, tworzenie tzw. kas oporu w trakcie lokautów wywoływanych przez fabrykantów, zrzeszanie robotników w ramach syndykatów i rad robotniczych, organizowanie społecznych jadłodajni.

BIBLIOGRAFIA

- Anarchia i francuski teatr sprzeciwu społecznego 1880-1914. Antologia przekładów, red. T. Kaczmarek, Łódź 2014.
- Grinberg D., Ruch anarchistyczny w Europie Zachodniej 1870-1914, Warszawa 1994.
- J. Zieliński, Lokaut, Paryż 1908.
- J. Zieliński, Strajk, Paryż 1909.
- J. Zieliński, Szpieg, Paryż 1910.
- J. Zieliński, Za wolność, Lwów 1905.
- Laskowski P., Szkice z dziejów anarchizmu, Warszawa 2006.
- Studia z dziejów polskiego anarchizmu, red. E. Krasucki, M. Przyborowski, R. Skrycki, Szczecin 2011.
- T. Szczepański, Ruch anarchistyczny na ziemiach polskich zaboru rosyjskiego doby rewolucji 1905-1907, Mielec 2000.

AUTOR

Maciej Wójcik — Doktorant Szkoły Doktorskiej Uniwersytetu Szczecińskiego (Instytut Historyczny). Nauczyciel historii w IV Liceum Ogólnokształcącym im. Tadeusza Kotarbińskiego w Gorzowie Wielkopolskim.
Zainteresowania badawcze: historia anarchizmu, historia idei, historia społeczna, historia myśli politycznej, historia kultury popularnej, animal studies.